

„Ki az, ki feljö a pusztából,
Mintha füstoszlop lenne,
Illatozva mirrhától, tömjentől?“

(Én. 3, 6.)

E világ pusztaságából szállt föl illatos lelke,
mint tömjénoltárról a füst, mely Isten szerető
szolgálatában egészen elégett... S újra kérdik
az angyalok, új képekbe rejtve dicsőségét:

„Ki az, ki előjön, mint a hajnal pirja,
Szép, mint a hold, tiszta, mint a nap,
Félelmes, mint a rendben álló tábor?“

(Én. 6, 9.)

Örök üdvösségünk hajnalpirja az ő eljövele
történelmünkben az Advent gyötrelmesen
hosszú éjszakája után! Szépsége úgy tündöklök
csillagfényű szentjeink között, mint a telihold
vérvörösen kelő lampionja! Tisztasága oly
ragyogó, oly káprázatos, oly vakító, mint a
nap s oly félelmes a sarka után hasztalan lesel-
kedő Kígyónak, mint az angyalok harcú ren-
den álló tábora!

„Ki az, ki feljö a pusztából
Gyönyörtől aléltan,
Kedvesére támaszkodva?“

(Én. 8, 5.)

kérdik újra az angyalok s hódolva hullanak
térdre a Királyok Királya előtt, Ki karonfogva
vezeti be Édesanyját az ég örömebe s koro-
názza meg a dicsőség páratlan koronájával.
Ujjongva hódolnak édes Királynőjüknek az
angyalok. Jönnek hódolni a patriarkák is, kik
szent büszkeséggel néznek páratlan Leányukra.
Jönnek hódolni a próféták is, kiknek leg-
merészebb álmát felülmúlta a Szűzanya. Jön-
nek hódolni az apostolok is, kiknek vigasza,
támasza, volt a földön. Jönnek hódolni a
vértanúk is, kik az ő hősiességéből merítettek
erőt kínjaikban. Jönnek hódolni a szűzek is,
kik az ő tisztaságát igyekeztek utánozni életük-
ben. És eljönnek hódolni minden szentek, kik
az ő imáinak köszönhatték diadalukat a világ
fölött...

Micsoda ünnep lehetett az égben a Szűzanya
megkoronázása!

Mennyei dicsőségének páratlan arányait meg-
sejthetjük:

a) az ő mérhetetlen szenvedéseiből. Az Apos-
tol a mi keservesen viselt keresztjeinkről
mondja bátorítól, hogy nem állanak arány-
ban ahhoz a tündöklő dicsőséghez, mely ki fog
jelenteni bennünk. Ha tehát a mi zúgolódva
eltűrt szenvedéseink ekkora jutalmat „érdemel-
nek“, micsoda jutalomban lehetett része a Fáj-
dalmas Szűznek, Aki oly hősiezen állt Fia
keresztje alatt?

b) Isten szereti fölmagasztalni az alázatos-
kat és megalázni a kevélyeket: hogy fölmagaszt-
talhatta hát ezt a páratlanul alázatos Szűzet!
Vagy hasonlított-e valaki tökéletesebben a sze-

líd és alázatos szívű Jézushoz, mint az ő Édes-
anyja? Pedig ugyancsak „büszke“ lehetett
volna páratlan predestinációjára! Őt nem aláz-
ták meg soha a szenvedélyek, a bűnök, az indu-
latok... De ugyancsak tudatában volt annak
is, hogy mindent Istennek köszönhet. Ezért
volt mélységesen alázatos. És ezért magasztal-
tatott föl mindenkéül!

c) A szűz dicsősége az ő lilioma. Az anya
dicsősége az ő gyermeke. A Szűzanya dicső-
sége nemcsak szeplőtelen Lilioma, hanem
ugyanakkor isteni Gyermeke is. Ez a két kincs
külön-külön is páratlan érték volna, hát még
egyszerre! A Titkos Jelenések Könyve a
szűzekről írja, hogy olyan éneket mondhatnak
a szeplőtelen Bárány előtt, melyet csak ők tud-
nak énekelni: milyen éneket tudhat hát a
Szűzek Szűze, Kinek Fia Isten Báránya?...

*

Hódoljunk mi is, ünnepeljünk mi is, ujjong-
junk mi is az éggel! Köszöntsük a Dicsőség
Asszonyát s kérjük H. Perreyve abbé gyö-
nyörű szavaival: „Ne feledkezzél meg, Szent
Szűz, dicsőségedben a föld szomorúságáról!
Vess egy jóságos pillantást azokra, akik szen-
vednek, akik ezer nehézséggel küzködnek s az
élet keserűségét kell ízlelniök szüntelen. Kö-
nyörülj azokon, akik szeretik egymást s most
el vannak szakítva egymástól. Könyörülj a ma-
gános szíveken. Könyörülj hitünk gyöngesé-
gén. Könyörülj azokon, akiket gyöngéden sze-
retünk. Könyörülj azokon, akik sírnak, azo-
kon, akik imádkoznak, azokon, akik remeg-
nek... S ajándékozz meg mindnyájunkat re-
ményességgel és békességgel. Amen“.

(Vége.)

Váth János:

Néma kövek s poros okiratok beszéde

Húzzunk egy nagyküllőjű kerek vonalat a
Balaton körül s utazzuk be a néma pálos mo-
nastorok omladékait. Aztán lapozzunk utána
dohos oklevelekben, mit tanúsítanak róluk a
megbarnult papirosú és kifakult tintájú írások?

Legszomorúbb, mikor az emberek keze mű-
ködik közre s együtt pusztít az időjárással s az
idők eljárásával. Legnagyobb bűn a múlt ellen,
ha mostanában cselekszik a rombolást, mikor
már az iskola is tanítja: „Meg kell mentenünk
a múlt köveit! Hadd beszéljenek késő száza-
doknak a múlt századok áhítatáról! Mert
áhítat lakozott a „nagy egység korának“
embereiben, hogy hajlékot emeltek a Boldog-
asszony, Szentlélek, István, László tiszteletére.
Gondozására letelepítették a szerzetek egyikét-
másikat. A kövek némák. De a szentegyházak
beszédes tanúk, mennyi szépség éltette az ala-
pítókat. Még inkább tanuságot szolgáltatnak a

szerzet dédelgető szeretetéről a templomuk iránt.

Pálos klastromaink zömét a középkorban alapították.

A mohácsi vész szinte elsöpörte egyszerre valamennyit. A testvérek rózsafüzérüket — kordájuk helyett — a kard markolatára fűzték s így indultak harcba s vérrel áztatták a csata terét. A meditáló szerzetes kiszakadt csendes kolostora magányából és a toborzott harcosok élére állt. Valószínű, inkább tábori lelkészként, mint vezérként. Mert Tomori büszke vezér is azért „hagyta el érseki székét“, mert a Szentséges atya a király s az országos rendek kérésére ráparancsolt a „fekete völegényre“, hogy harci buzogánnyal cserélje fel újra a ferences kordát. Vele számtalan szerzetház küldte lakóit „a hős vértől pirosult tér“-re. A klastromok elnéptelenedtek. A hívek pásztor nélkül maradtak. Wittenberga és Genf aztán betetőzte a pusztulást. Amit a török hordák meghagytak, kikezdte a lakatlanság...

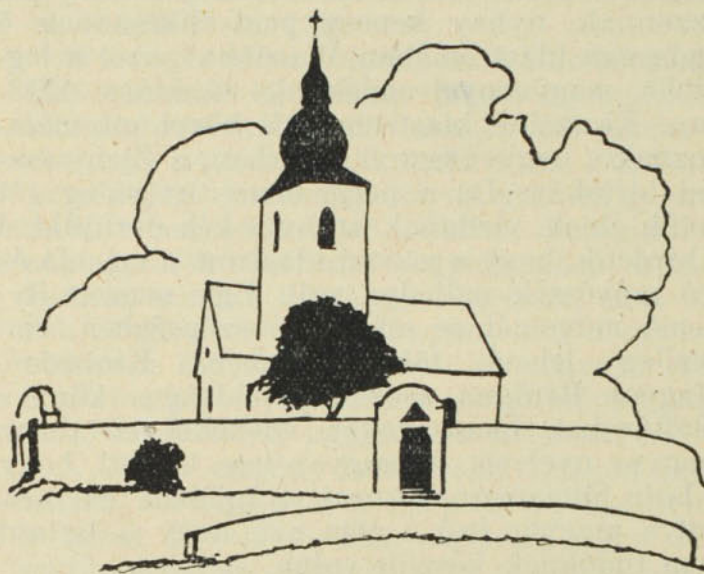
Öröm tölti el a tájjáró szívét, ha épségben lel egy templomot, hogy elbeszélgesse a múlt idők tanujával...

Mindjárt a pesti-tapolcai vonalhoz közel fekszik Vörösberény, középkori nevén: „Szarberény“. A fűzfői síkra fehéren tekint le a Sátorhegy tövéből. Előtte a csodálatos Balaton tükre s körüle a multak emléke: a csittenyi, sandori s mámai, szabadi templommaradványok. Az új idők nem kívánták helyreállításukat. Már a katolikus restaurációnak nagyobbak voltak igényei, hogysen a sötét, apróablakú plébániai egyházakat megújítsa máladozó köveiből. Ezért maradt a hitszakadó testvérek kezén a kenesei s szarberényi egyház is. Berényben a Jezsuiták, Kenesén a Tanulmányi alap épített a folyton gyarapodó hívek számára hajlékot. Az „atyafi részről“ valóknak elégségesnek bizonyul a régi, puritán templom is. A feltűnően gyarapodó katolikusoknak iskolában, templomban több és több lesz az igényük.

A szarberényi pálos kápolna is elég tág, sőt tátong az ürességtől istentisztelet idején. Oromzatos falait vaspántok óvják a széthullástól. Kampanileszerű tornya vaskosan mered föléje. Ősi rajta és benne minden. Valamikor a népi reneszánsz virágos kazettái borították be a mennyezetét. Pár deszka még ma is beszédes tanuja e gazdagságnak, amint a karba felmegyünk. Micsoda dísz, virágbaborult vonal és színcsoda emelhetne a rideg fehér falakat, arról a szószék hangverő tetőzete mond sokat a paraszt piktorok ízléséről! Ilyen vonal és színragyogás emelte ki a litéri kis egyházat is a ridegségéből. Az iparművészeti múzeumba mentették be, hogy megóvják a vörösberényi sorsától, a leszakadástól, elkallódástól. Aztán a XIX. sz. észszerűsége, az amugyis hajlamos puritánizmus ütötte fel tanyáját s kongóvá ürültek ki a zsoldáros házak. Ma már orgona, úrasztala dísze, néhány motívum enyhítenek

a sajnálatos, nem vonzó, inkább taszító meztelenségen. A berényi kis egyházat festők, fényképészek örökítik meg. Ósága, harmonikus formája megfogja szemüket. Kivált emeli a meleg összhangot a körbefutó fal: A falusi kőművesmester barokkos kapuzataival. Ásatás esetén a „nagy egység“ híveiből, talán pálos emlékekből kerülne napvilágra egy és más.

A falu alvégén építették a jezsuiták kolostorukat és nemesvonalú szentegyházukat. A rend ekkor már kiadta harcos temperamentumát. Bíró Márton, a bajszos barokk egyházfejedelem meg is rótt a Szentszék előtt a vörösberényi „vörösbarátok“ kényelmét, amért csak úgy csendesen térítgettek az atyafirésről valók közül s nem a tüzes konvertita püspök hevével, gerjedelmével. Aki bizony örökös vesz-

Szarberényi pálos templom (Váth János rajza).

prémi főispán létére nem egy templomot vett el az atyafirésről valók kezéről. A jezsuita segítő testvér gyönyörű jeleneteket álmódott templomuk boltozatára Szent Ignác életéből. Fafaragásai is ékes bizonyosságai nemes ízlésének, szín- és formaérzékének, vonalfantáziájának. Remek a kis templomuk. Kár, hogy a kolostor — stukkódíszes celláival és közös termeivel pusztulóban. Szó volt róla, hog a rend visszaváltja és a gyárakkal körülvett vidéknek munkásmanrészát állít belga módra — de a mai idők emberének higiénikusabb környezet kell még ilyen magábavonulás esetén is... Ha már költségeskedik a rend, akkor bizony még a hagyományt is félre kell tenni — kivált, ha az jóval drágább. Így omlik-bomlik ez a remek belsejű kolostor is. Mert az új idők új lelkekhez formálják a hajlékot is, melyet Istennek emelnek.

Berény is tanuság rá, hogy a pálosok már a XIII. században szerették a szép kilátású vidékeken építeni kolostoraikat. Remekebb helyet keresve se találhattak volna, mint a kétvállú, kékvonulatú berényi hegy termékeny lankája, halban, viziszárnyasban bővelkedő Balaton vize s nádasa, vadban dús, szőlőhegyes, erdős hegyhátával.

Berény, Kenese, Mára, Sandor s Csittény a veszprémi ciszterci apácák birtoka volt ugyan, de a fehér barátok azért lakhatták, sőt az oklevelek ellenmondása azt bizonyítja, hogy Berény anyaegyháza alá tartoztak volna. Azaz a pálosok pásztorálták. A török felszabadulás után a király a jezsuitáknak adományozta a nevezett falvakat. Míg a pálosokat a nép fehér barátoknak, a jezsuitákat „vörös barátoknak“ titulálta. Az új kor hasadtán így váltották fel a fehér barátokat a vörös barátok a pásztorációban.

A díszes Festetics-kódex szülőhelye, Vásonkő

„Ez könyveth yrta f. M. Nadsaagos Benyigna azzonnak, nyhay kenesy paal tharsaanak ő nadsaaga klastromában Wasonba“, szól a legszebb magyarnyelvemlékünk záródása 1513-ban. Kinizsiné klastromának kövei ott máladoznak a nagyvázsonyi határban, a Zichy-család birtokán. De a pergamenre írt rideg gót betűk élnek, virítanak aranyos-kék derűjükkel s hirdetik, hogy a vásoni klastrom a másoló és író művészek műhelye volt. Egy nemzet ilyenmű műveinél se alábbvaló szépségben, emberileg lehető tökéletességben. Kinizsiné, Magyar Benigna asszony imádságos könyve zsoltárokat, imádságokat, énekeket tartalmaz magyar nyelven. A magyar írás hirdeti, hogy a latin humanizmus korai virágjában már kellett a magyar szó s nem azt, hogy a latinul nem tudóknak készült volna.

Magyar Balázs és veje, Kinizsi építette az erdélyi törökökön nyert diadalom emlékére a pálosok klastromát. Hogy minő előkelő volt, a festő miniaturos műhely a legjobb bizonyítéka. Ide temetkeztek Benigna asszony férjei is, Kinizsi Pál, ki a Mátyás-monda szerint az itteni malomban volt molnárlegény, meg kamicsáci Horváth Márk is, a második férj. Sírköveik töredéke díszes faragású. Állítólag Kinizsi sodronyingét is meglették a kriptájában. A Kinizsi-templom egyik épenmaradt műemlékünk a gótika korából. Díszesek a csúcsíves ablakok béléletei. Mérművei változatosak. E nemben is remekei a díszítő művészetnek. A templomot a hitbuzgó Zichy-család megújította. Elődeikhez méltó díszben áll a főoltár; szoborcsoportjának főalakja a Boldogasszony, előtte felajánlja Szent István a szentkoronát. E remek szoborcsoportozat fölé borul a gótikus mennyezet szövevényes csillagbordázata s a késői gótika tanuja, épségben és szépségben. A sekrestyeajtó már a reneszánszkorai ízlés szerint készült.

A Kinizsi-várból már csak egy bástyatorony tartja mellét a rázúduló időjárás elé. Eső veri, hó marja, szél vágja, amint török, német, labanc, kuruc vívta váltakozó szerencsével. Megvan még kis gótikus kápolnája is, hol pálosok misézhettek a zord hadfiaknak. Néha-néha

Magyar Benigna asszony imádkozott Kenesy Pál iniciálés könyvéből s néha-néha felzengett ajakán — férje diadalai után — magyarul a Te Deum, vágy a korai fordítású antifonák, vagy éppen „Üdvözlégy Mária, tengernek csillaga“ s fehér talárjában éppen Kenesy Pál mondotta a misét. Egy más barát pedig kísérete az éneket kis kézi orgonán: „Mindenkor szűz anya, Mennyország kapuja“ s a zord harefiak elismételték karban minden versezet után: „Kérünk téged, hallgass minket, Szent fiadnak ajánlj miket, Oh szép szűz Mária“. A kis kápolna falai magukba szítták az igézetes szavakat. A csúcsba futó boltozatok szinte emelkedtek, hogy közelebb vigyék a Szűzhöz az éneket s a bordázatok finom asszonyi ujjakként futottak egybe imádságosan, mint Benigna asszony ujjai.

Ha az ódon falak beszélni tudnának, vajjon nem erről tennének-e tanúságot?

Csatka, a Kontok alapítása

„Harminc nemes Budára tart“ — idéződik emlékezetünkbe Garay híres strófája s élükön Kont a kemény vitéz. A zsarnok Zsigmond király. Ellene fordult a harmincak sora. A király ígérete megejti őket, hogy lázadásukért kegyelmet kapnak és elvérzenek a hóhér bárdja alatt...

Konth Miklós nádorispán alapítja Csatka határában az Irgalmasság Anyja tiszteletére e kolostort s a pálosokra bízta. Hágy a kolostorhoz Csatka mezővároson kívül pár falut még. A lázadó Konth még csak kései unokája a nagy nádornak. A hely talán olyan híres búcsújáró helyé nemesedik, mint ma is a környék hívő népe számára, hol leteheti terheit a gyóntatószék bizalmas rácszatán át. Malmok, halastó, több eke föld segíti a pálosokat, hogy csak a lelkieknek éljenek a sötét Bakony ölén, melyet egy kései szülötte, Anyos Pál paulinus fedezett fel és énekelt meg költői leveleiben. A pálos kolostor-templom középkori formájából teljesen kivetkőztetve (gyönyörű faragott kövei széthordva, profán célok szolgálatában) áll. Barokkstílusban újult meg egyházuk s ma nemrégiben bízta meg a szervitákat a veszprémi püspök a kegyhely s a templom gondozásával. Am nem lehetett kiforgatni egészen, mert a déli fal pillérei, a Szentlélek Miklós kegyúr sírköve hirdetik a régi szerzet szépáhitását s a Szűz mély tiszteletét az Érte való díszeknek maradványában is...

Porva, a Bakony mélyén

Pálos klastromát a Garaiak alapították a Szentlélek tiszteletére, hogy vadászat idején eleget tehessenek hitbeli kötelességüknek. Az alapítók elhaltak, de az utód kötelességének tartotta, hogy örökhagyójának eleget tegyen. Királyok hagyják jóvá az örökhagyást. A pá-

losok gondolják a Szent Imre s a Boldogságos Szűz kápolnát. Ezért gazdag donációban részesíti őket a kolostorépítő László bán. Két eke földet, erdőséget, erdőirtási jogot s szőlőhegyet. Az Újlakiak még sem temetkeztek ide. De egy Zápolya-lány, Perneszi Pálné, itt van eltemetve, ahogy a sírköve igazolja. Mert a Zápolyák vállalták a porvai pálosok védelmét. E pálos-építmény anyagából épült a ciszterci plébánia egyház. A remek oltárképet Roskovicz Ignác festette. A híres művész a Szentlélek eljövételét ábrázolja. A kisközség a Kék-hegy aljában, dús erdőségek ölében van. Köröskörül száz meg száz méter magas hegyek. A középkori remeték magányszerelmét álmodhatja meg, aki ide vonul, mint a ciszterci költő, Kalocsay Alán is...

Salföld, a pálosok éjjeli miséje

Veszprém megyében található még legnagyobb számban s ép állapotban a pálos monostorok nyoma, a nagy egység korából. Újakat is alapítottak (Pápa, Tüskevár). De az első középiskolájukat is itt nyitották meg (Pápa). Zalából sok-sok alapító leveles bizonyíték szól amellet, hogy be a vármegye mélyéig (Csáktornya, Vállus stb.) hatoltak be. Klebelsberg kultuszminiszter éppen a pálos klastromok bezárásának rótt fel Göcsej hátramaradását a művelődésben. Akárhány plébániához öt-tíz falu tartozik, hol még iskola se volt az újabb időkig. A népes pálos kolostorból áradt ki a falvakba a művelődés. Hajdanában.

A Balatonra nyíló völgy mélyén a fülöpi révre néz le Salföld kolostor romja. Csúcsíves ablakai, béléletes ajtóbejárata még regélnek a gazdagságáról. A monda pedig szép mesét kerített róla, hogy időnként visszajárnak az elhalt pálosok szellemei és misét szolgáltatnak... A négyszögbe épült kolostor romjait kiásták. Talán Rómer Flóris fáradságával. Alaprajzát is megörökítették. Várszerű. A *Fülöpi* romokban is pálos emlékeket fedeztek fel egyesek. Valószínű, csak a pálosok pásztoráltak Salföldről. A kapubélelete még elég ép. Nyugati homlokzata és szentélyének diadalíve még áll. Felvetették az eszmét, hogy a fürdőzők számára kápolnává kellene alakítani. Talán a pálosok számára nyaralót lehetne mellé építeni. A rom a plébánia szőleijében áll.

Többször és több helyen írtam róla, hogy vár- és templomromjainkat a cserkészek, leventék nyaranként cementhézagolással megóvhatnák a további omlástól. A cement beszerzésére adakozásból szedhetnék a költségeket össze. Eddig pusztába kiáltott szó volt az egész!

Dabas. Szent Jakabról nevezték el pálos-kolostorát. Már 1260-ban alapították a Gyulafiak. Erdők mélyén rejtőzik keletelt templomuk, melyet körülfogott a klastrom. A tornyát még épségben találta a Balaton Bizottság. Ha a faluban állt volna, széthordják köveit. Mert nem csak pogány kövekből, de a középkori templomok

köveiből is épültek — még szerencse, ha templomok s nem egyéb profán épületek...

Keszthely közelében, *Boldogasszonypáhon* (ma Boldogasszonyfa), akart Magyar Pálné pálosokat telepíteni. Okleveles nyomát találni *Erenye, Henye, Köveskút, Örményes, Szentmihály, Tahalád, Uzsa, Vállus* pálos klastromoknak Zalában, a Balaton környékén. Ezek egyike-másika Kehida, Egerszeg közelében van. Legbővebb tudósításunk van Erenyéről.

Erenye pálos egyházát Imrefi Tamás fiai építették s meg is adományozták. Más nemes családok is siettek adományaikkal a pálosokat megsegíteni, hogy istenes elmélyülésüknek élhessenek. Nehogy elnéptelenedjék a klastromuk (mert üresen állt). Az uzsai klastromot is vonatkozásokba hozzák az adománnyal, mert ez is betöltésre várt.

Örményes pálos kolostorának Kanizsai János tárnokmester két budai házát adományozta. Haszonbére évi 60—60 arany, két mázsa faolaj, egy palack tinhal, száz kőso. IX. Bonifác pápa pedig búcsút engedélyez, akik itt gyónnak és áldoznak különböző időkben. A szentlászlónapi gyónók azokban a kegyelmekben részesülhetnek, mintha Rómában végeznék, azaz minden bűnöktől feloldozást nyernek. A hívek nagy számban keresték fel ezért Örményest. Azért a három pálos pap mellett világi áldozó papok is gyóntathattak, ugyanazon feltételek mellett.

A kőben szegény belső zalai vidéken egyre-másra hordják szét a templomok, klastromok s várak köveit — akár egyházi vagy világi építkezésekhez. Hiszen még a kőben gazdag Badacsony oldalában se omlás útján pusztul el a pálosok klastroma, hanem a dolog könnyebb végét fogó ember vágta bele a bontó csákányát; mert bontani könnyebb, mint újat kitermelni. *Tomaj* pálos romjának tornya még elég épségben mutatja, hogy századok viharait mily dacal állta ki a Szent István tiszteletére épült egyház. Már 1344-ben állt, mint most is hirdeti egy nagyrahivatott, magyar alapítású rend érdemekben gazdag multját. Szőlők között, virágzó fáktól körülhódolva, borostyánfuttatásúan beszélnek a romok arról, miről hallgatnak az oklevelek, hogy „hajdan itten szebb élet folyt”. Ima szállott a dolgos barátok ajkáról, fel az égretörő koporsóhegy nyomán. Bazaltkemény lelkek szolgálták az Urat. Talán Mohács mezején pusztultak el, mint annyi más szerzetes-társuk. Így maradt árván e katolikus vármegye területén a monostoruk. Vagy... vagy... ki tudja, hány vagyot lehetne leírni még!

Somogy még szegényebb pálos emlékekben. Irott sorok szólnak csak Marcali pálos egyházáról, melyet a Marczaliak Szent Domonkos tiszteletére alapítottak a remeteségben élők számára. A hetenként elmondandó mise fejében malmot hagyományoztak az alapítók kolostorukra.

A *Vatahida* klastromnak tudjuk, hogy kik a perjelei: György és Gergely 1481—82. évek-

ben. Breviáriumot és subát hagyományoznak a szerzetesek részére. Szőlőcseréről is esik szó oklevelekben.

Somogyban legkisebb a megvont kör sugara, mert a Balatonnal határos falvakról van szó, mint Toldnál is. Itt az okleveles tudósításunkat egyetlen pillérfej támogatja mégis. Klastromot Zambó Miklós alapít a pálosok részére. Vikáriusa Tamás. A XV. sz.-ban többször esik szó a klastromról. A Boldogságos Szűz tiszteletére emelt szentegyházukba Szent Péter és Pál tiszteletére oltárt építenek. Több helyütt birtokos a rend.

Ennyi, amit Somogyból adhatunk: kő és okleveles emlékből.

Koppány mezőin talán más szerzetesek egyházaik gazdagabbak, mint a híres somogyvári bencések, akik egyenesen a pápa fősege s oltalma alatt állottak. Tagjaik franciák voltak. Bizonyára sok ferences zárda állt a gazdag Somogyban, hol csak téves hit, hogy a protestantizmus van többségben. Egyetlen gimnáziumjok (Csurgó) tanulóinak többsége is katolikus. Mert virágos kert volt a középkorban Somogy. Szerzetházaik ellene mondtak Koppány lázadó szellemének.

Tíz év előtti följegyzéseimet olvasgatom:

Csodaszép studium a theológia! Soha álmodni nem mertem volna. „Itt valóban — nem ülünk pocsolyák partján, hogy szomorú képűket nézzük“ (Prohászka). Micsoda egészen más világ ez, mint a filozófia. A maga undok spekulációival, meddő disputáival, szánalmas tapogatózásaival a homályban, egy helyben ténfergésével, bamba ignoramusáival, kínos piszmogásaival és diadalmas szörszálhasogatósaival...

Csodás misztériumok tündöklésében járunk. Isten revelációjának verőfényében. Maga az Isten tanít az ő szédületes titkaira. Megtárulnak ámuló lelkünk előtt az Ő hatalmas gondolatai. Az ő ragyogó misztériumai vakítanak: teremtés, megváltás, Szentháromság, Megtestesülés... Melyek előtt mi mást tehetünk: leborulunk áhítattal és elragadtatással és imádjuk Őt és hódolunk Neki: Quoniam magnus, quoniam in aeternum misericordia ejus...

A filozófia csak állvány a theológia égbeszökő dómjának megépítéséhez. Órmótlan póznák. Szurtos gerendák. Korhadó deszkák... A dóm csak most kezd kibontakozni előttem a maga soha nem sejtett szépségében!

Az életet a legmélyebben és a leggyőzelemsebben a mi theológiánk látja. Minden szörnyű problémáját látja. Még azokat is, melyeket a világ nem lát. Csak szenved tőlük: rettenetesen. S nem tudja, mi baja. Az áteredő bűn és a malaszt! Micsoda mélységeket nyitnak föl ezek a dogmák. Az ember nyomorúságának micsoda infernoit! A legcsodálatosabb azonban az, amikor ezeket az irtózatot szakadékokat könnyű és merész lendülettel áthidalja. Amikor bemutatja Isten végtelen irgalmát, mely szeretettel hajol le kegyelmében az elesett, vergődő ember felé és a sárból remekel és cédákból avat szenteket (Magdolna, Thais...) Nem tagadja az ember romlottságát, de fölmutat, ahol a mi megváltásunk, megszentelődésünk, sőt megistenülésünk („Consortes divinae naturae“) források!

Engem ezek a dogmák, ezek a mélységek, ezek a szédületes misztériumok elragadnak s a hálának és hódolatnak és imádatnak és szeretetnek fergeteges indulatait kavariják fel lelkemből Isten iránt!

Ó ha minden ember tudná ezeket! Ha minden ember eljutna „az igazság ismeretére!“

Mennyivel kevesebbek volnának kételyeik...

Imádság az éjben!

Éjfél tájt fölédretem.

Nem tudom, mire.

Az álmom hirtelen elszállt szememről. Eszméletem gyorsan kitisztult. Teljes öntudatnál voltam.

Ablakomon át beragyogott a szikrázó csillagokkal beszórt, sötét és hűvös éjszaka. Az utcai gázlámpa fénye sápadtan és fehéren fényelt a mennyezeten. Végtelen csönd feszült a szobámban.

S ebben a nagy-nagy csöndben hirtelen, mintha valami óriás mágnes vonzotta volna gondolatomat: eszembe jutott az Isten! Ebben az ünnepi, néma, titokzatos csöndben. Mintha egészen közel állt volna hozzám s engem nézett volna. Kitártam karomat és átöleltem Őt. Szívemhez szorítottam és oly boldog voltam, hogy ebben a csöndes éjszakában meglátogattam.

Meglátogattam kegyelmével és vigasztalásával. Oly hatalmas, túlradó és még soha nem sejtett, soha nem érzett, egészen új, egészen szokatlan öröm és vigasztalás volt számomra az Őreá való gondolás! Ez a néma köszöntés. Ez a hangtalan himnusz. Ez az imádság az éjben...

Amikor alszik az egész város. Amikor alszik minden ember. Amikor egészen egyedül lehetek az Istennel. Amikor nem zavar senki.

Hirtelen azokra kellett gondolnom, akik ezen az éjszakán vétkeznek! (Részeg férfiak és nők kurjongatása, duhaj nótázása hangzott fel az utcáról!) És talán először vétkeznek ezen az éjszakán! Megreszkettem a gondolatra —